

Aleksander Zalech*

 <https://orcid.org/0009-0004-3091-9859>

Kultura strategiczna Litwy

Streszczenie

Głównym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie i przeanalizowanie aspektów kształtujących kulturę strategiczną Litwy, determinującą kierunki prowadzenia polityki bezpieczeństwa. II Republika Litewska, od początku swego istnienia kontynuująca w pełni dziedzictwo historyczne międzywojennej Litwy, dystansując się od Polski i szerszej współpracy regionalnej, musiała stawić czoła czynnikom nieaktualnym od 2014 r. Równolegle przy zmieniającym się krajobrazie politycznym w Europie po wybuchu wojny na wschodzie Ukrainy dokonuje się zwrot w relacjach z Polską oraz przewartościowanie realizowanych działań na arenie międzynarodowej.

Słowa kluczowe: Litwa, kultura strategiczna, wojna rosyjsko-ukraińska, Unia Europejska, relacje polsko-litewskie

* Uniwersytet Łódzki, e-mail: aleksander.zalech@edu.uni.lodz.pl

© by the Author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)
Received: 1.04.2026. Verified: 11.05.2026. Accepted: 8.06.2026.

Funding information: University of Lodz. **Conflicts of interest:** None. **Ethical considerations:** The Author assures of no violations of publication ethics and takes full responsibility for the content of the publication. **The percentage share of the Author in the preparation of the work is:** 100%. **Declaration regarding the use of GAI tools:** Not used.

The Strategic Culture of Lithuania

Abstract

The main objective of this article is to present and analyze the aspects shaping Lithuania's strategic culture, which determines the directions of its security policy implementation. The Second Republic of Lithuania, which from its inception fully upheld the historical legacy of interwar Lithuania in maintaining distance from Poland and broader regional cooperation, has had to contend with factors that have been outdated since 2014. Concurrently, amid the shifting political landscape in Europe following the outbreak of the war in eastern Ukraine, it is effecting a turn-around in relations with Poland and a reappraisal of the actions pursued on the international stage.

Keywords: Lithuania, strategic culture, Russo-Ukrainian war, European Union, Polish-Lithuanian relations

Wprowadzenie

Wraz z wybuchem wojny na wschodzie Ukrainy w 2014 r. wśród części państw członkowskich Unii Europejskiej na nowo rozpoczęto serię debat odnoszących się do wzmocnienia własnych zdolności obronnych, szukając rozwiązań mających doprowadzić co najmniej do ujednolicenia strategii bezpieczeństwa w Europie. Jedną z kilku inicjatyw politycznych stanowiących konsensus wśród wszystkich aktorów niewątpliwie był pakiet sankcji nałożonych na Federację Rosyjską, które zakładały ograniczanie pól do współpracy w zakresie sektora finansowego czy energetycznego, pomijając realizację przedsięwzięcia Nord Stream 2 (Reginia-Zacharski, 2020: 6). Mimo wszystko można było wyraźnie ujrzyć rozdźwięk między państwami zachodnimi, współtworzącymi Wspólnoty Europejskie, a krajami przynależącymi w przeszłości do Układu Warszawskiego. Węzłem gordyjskim było podejście do Rosji wynikające w głównej mierze z doświadczeń historycznych, kiedy narody wschodnioeuropejskie były zależne od Imperium Rosyjskiego czy Związku Radzieckiego. Chociaż już wówczas relacje na linii FR – UE uległy pogorszeniu, co możemy wywnioskować po wykluczeniu Rosji z G8 czy zamrożeniu aktywów najbardziej wpływowych osób, związanych z władzami rosyjskimi, część europejskich rządów kontynuowała współpracę z ośrodkami władzy w Moskwie aż do przedednia rozpoczęcia pełnoskalowej wojny w Ukrainie. Zaangażowane były takie podmioty jak Austria, Francja czy Niemcy prowadzące swoje działania

polityczne z nadzieją na unormowanie sytuacji międzynarodowej poprzez stałą współpracę. Wyróżniającym się przykładem jest ostatnie z wyżej wymienionych państw, które prowadziło wzmożoną współpracę z Federacją Rosyjską w zakresie współpracy energetycznej do jesieni 2021 r., kiedy dokonywano prób ograniczenia dostaw gazu do Europy Zachodniej w celu wymuszenia szybszego uruchomienia gazociągu Nord Stream 2 oraz celowo działano na rzecz wywołania kryzysu rynku gazowego poprzez opróżnianie magazynów gazowych (Kardaś, Kędzierski, Łoskot-Strachota, 2022).

Zupełnie inne podejście prezentowały państwa Europy Środkowo-Wschodniej mające w swojej historii duże doświadczenia z kremłowską polityką o nastawieniu inwazyjnym. Należy dodać, iż wobec niektórych z nich Rosja dalej ma plany podbojowe zgodnie z doktryną „ruskiego miru”. Od samego początku działań wojennych na wschodzie Ukrainy część państw przedsięwzięła nowe rozwiązania ustanawiające regionalne strategie bezpieczeństwa w celu odstraszenia potencjalnych agresorów, ze szczególnym uwzględnieniem Rosji oraz Białorusi. Przykładami takich projektów są: Bukaresztańska Dziewiątka oraz Inicjatywa Trójmorza, których nadrzędnym celem jest kolejno zapewnienie bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz wspólna kooperacja na rzecz rozwoju ekonomicznego. Obydwa formaty ściśle akcentują swoje związki kolejno z NATO bądź UE, wobec czego wpisują się w główne strategie, związane z zintegrowaniem działań politycznych na arenie europejskiej. Niemniej jednak od samego początku państwa tego regionu zawiązywały nowe porozumienia między sobą chociażby w zakresie polityki bezpieczeństwa, niekoniecznie zgadzając się z głównymi decydentami w tej tematyce, czyli Francją oraz Niemcami.

Przodującym przykładem państwa podejmującego działania w tym zakresie jest Republika Litewska, która w znacznym stopniu przemodelowała swoją politykę zagraniczną i bezpieczeństwa w obliczu widma rozszerzenia działań ofensywnych Rosji. Należy podkreślić fakt doświadczeń historycznych tego kraju, sięgających nawet okresu dwudziestolecia międzywojennego. Odnosząc się do międzywojennej Litwy oraz jej politycznego usytuowania, jedną z fundamentalnych cech jest poczucie zagrożenia ze strony władz rosyjskich, wynikających z pozostałości wpływów politycznych ze wskazaniem na m.in. infrastrukturę energetyczną po upadku Związku Radzieckiego. Władze litewskie niemal od razu zaczęły realizować nowe inwestycje czy nawet zacieśniać więzi z Polską, co wymagało dużego przełamania postawy zarówno klasy politycznej, jak i społeczeństwa. Bardzo ważną osobą w tamtym czasie był minister energetyki litewskiego rządu Jarek Niewierowicz¹ stanowiący pomost na linii Polska – Litwa. W obliczu zagrożenia

1 Minister energetyki II Republiki Litewskiej w latach 2012–2014 narodowości polskiej. Pełnił także funkcję wiceministra w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, prezesa spółki LitPollink oraz doradcy prezydenta Gitanasa Nausėdy. Urodził się jako Jaroslav Neverovič, po zmianie

bezpieczeństwa w Europie obydwa rządy wzmożyły współpracę przy budowie mostu energetycznego czy wybudowaniu LitPol Link w grudniu 2015 r. (Chojnacki, 2015). Jednym z kluczowych działań państwa litewskiego było również otwarcie terminalu gazowego LNG w Kłajpedzie stabilizującego zarówno rynek gazu, jak i bezpieczeństwo dostaw w regionie państw bałtyckich. Znaczenie tej inwestycji było widoczne kilka lat później, gdy rząd litewski zaprzestał pobierania surowców i energii z Rosji w wyniku inwazji tego państwa na Ukrainę (Łoskot-Strachota, 2025: 27). Natomiast za kulminacyjny moment uniezależnienia się od wpływów rosyjskich możemy uznać luty 2025 r., kiedy Litwa, Łotwa oraz Estonia przestały korzystać z rosyjskiego systemu elektroenergetycznego IPS/UPS, dokonując razem synchronizacji z kontynentalną infrastrukturą (ENTSO-E, 2025).

Cel pracy i zagadnienia teoretyczne

Niniejszy artykuł stanowi próbę analizy czynników kształtujących prowadzoną przez Republikę Litewską politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, które uległy znacznej zmianie wraz z wybuchem wojny we wschodniej Ukrainie. Duży wpływ na powyższe procesy społeczno-polityczne miało chociażby przewartościowanie relacji polsko-litewskich, które były bardzo napięte w poprzednich latach, po objęciu funkcji prezydenta Litwy przez Dalię Grybauskaitė. Rozpoczęcie działań zbrojnych w Ukrainie oraz w ich konsekwencji zwrot w stosunkach między dwoma państwami w znaczący sposób przewartościowały kulturę strategiczną Litwy, ukazującą dotychczas, przez kilkadziesiąt lat, Polskę oraz jej historię w negatywnym świetle, przede wszystkim po zajęciu Wilna przez gen. Lucjana Żeligowskiego w październiku 1920 r. Aby jednak określić najważniejsze cechy aktualnej litewskiej kultury strategicznej w powyższej tematyce, należałoby najpierw zdefiniować samo pojęcie.

Odwołując się do twórcy definicji, kultura strategiczna to „suma idei, uwarunkowanych emocjonalnie odpowiedzi i form zwyczajowych zachowań, jakie członkowie danej wspólnoty bezpieczeństwa wyznają i podejmują wobec zagrożeń nuklearnych” (Snyder, 1977: 8). Jack Snyder w swojej książce *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations* w oparciu o teorię gier zauważył różnice w prowadzeniu polityki nuklearnej między Związkiem Radzieckim a Stanami Zjednoczonymi polegające w dużej mierze na tożsamości, doświadczeniach historycznych czy kulturze. Wraz z biegiem lat definicja Snydera ulegała dezaktualizacji wymagającej usystematyzowania. Duży wpływ na to miał Colin S. Gray, który poszerzył to określenie, definiując je jako „sposób myślenia i działania bazujący na sile, wywodzący się z doświadczeń historycznych wraz

ustawy o pisowni nielitewskich nazwisk w 2022 r., rok później zmienił zapis swojego imienia i nazwiska na Jarek Niewierowicz (LRT, 2023).

z odpowiedzialnym postępowaniem zgodnym z interesem narodowym” (Gray, 1986: 20). Istotą kultury strategicznej są natomiast: 1) tożsamość (ukazująca cechy narodowe); 2) wartości (materialne oraz ideologiczne mające kluczowe znaczenie); 3) normy (akceptowane i oczekiwane wzorce zachowań); 4) percepcja (postrzeganie świata przez prawdziwe lub fałszywe przekonania bądź ich brak) (Baluk, Mac, 2024: 10). Z kolei Beata Surmacz, na potrzeby dokonania analizy strategii bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej, wyróżnia położenie geograficzne, doświadczenia historyczne, ustrój, normy, rozwój, uwarunkowania zewnętrzne (np. polityka sąsiadów, układ sojuszków itp.) czy mity i symbole jako czynniki kształtujące niniejsze pojęcie (Surmacz, 2022: 10). Thomas Mahnken natomiast pojmował kulturę strategiczną jako „zestaw wierzeń, przekonań oraz sposobów zachowań, wynikających ze wspólnych doświadczeń, poczucia identyfikacji, odrębności od innych grup, które determinują kierunki działań oraz sposoby osiągnięcia celów w polityce zagranicznej” (Smalec, 2012: 32).

Celem niniejszej pracy jest poddanie prowadzonej przez rząd litewski polityki bezpieczeństwa analizie w świetle kultury strategicznej. Wobec tego należy odpowiedzieć na następujące pytania badawcze: Jakie wydarzenia historyczne wpłynęły na samoidentyfikację władz litewskich jako państwa zagrożonego? W którym momencie nastąpił zwrot w relacjach litewsko-polskich? Na podstawie czego Litwa realizuje politykę bezpieczeństwa? W jaki sposób obecność w instytucjach międzynarodowych wpływa na działania rządu Republiki Litewskiej? Artykuł stosuje metody badawcze oparte na wywiadach eksperckich, metodzie prawnoinstytucjonalnej, badaniach terenowych (przeprowadzanych w 2025 i 2026 r. w Wilnie) i przede wszystkim analizie treści, bazując w głównej mierze na publikacjach naukowych, przeglądach analitycznych, dokumentach państwowych oraz artykułach poświęconych tematyce realizowanych działań politycznych Republiki Litewskiej. Autor tekstu stawia hipotezę o uzależnieniu kultury strategicznej Litwy od czynników międzynarodowych, jednocześnie wskazując na szereg zmian wewnętrznych potrzebnych do wprowadzenia w celu polepszenia własnej sytuacji. Można to chociażby ująć w kontekście przemodelowania polityki wobec Polski czy uwarunkowania swojej partycypacji na arenie międzynarodowej.

Źródła kultury strategicznej Litwy

Zaczątkiem myślenia o państwowości litewskiej w obecnym kształcie jest I Republika Litewska istniejąca w latach 1918–1940. Odwołując się do aktu konstytucyjnego Republiki Litewskiej *O nieprzystępowaniu Republiki Litewskiej do postradzieckich Związków Wschodnich* załączonego do Konstytucji, Rada Najwyższa 8 czerwca 1992 r. wprost nawiązuje do dziedzictwa międzywojennej Litwy poprzez przywołanie Aktu niepodległości Litwy uchwalonego przez Tarybę 16 lutego 1918 r.

(Biblioteka Sejmowa, 1992). Jak pisał Martinas Malužinas, czynniki wewnętrzne i zewnętrzne oraz doświadczenia historyczne współczesnej Litwy wywodzą się w głównej mierze z czasów międzywojennych (Malužinas, 2022a: 13). Z racji egzystowania dwóch republik litewskich w zupełnie innych czasach niektóre kwestie będą się znacznie różniły, jak chociażby podejście do kwestii polskiej czy stopień zaangażowania państwa na arenie międzynarodowej.

Bardzo trudne przez dłuższy czas były relacje polsko-litewskie, zwłaszcza od 1919 r., kiedy Litwa prowadziła z Polską działania wojenne na terenie Suwalszczyzny, a Polska Organizacja Wojskowa próbowała zająć wówczas Litwę poprzez organizację zamachu stanu na terenie Kowna. Za przełomowe wydarzenie w stosunkach między dwoma państwami uznaje się zajęcie Wilna przez gen. Lucjana Żeligowskiego w październiku 1920 r., co doprowadziło do zawieszenia relacji na niecałe 18 lat. Mimo nowego otwarcia między Polską a Litwą w marcu 1938 r. trauma wśród litewskiego społeczeństwa i klasy politycznej pozostała żywa. Przez niemal cały okres międzywojnia podkreślano zagrożenie ze strony Związku Radzieckiego, III Rzeszy (zwłaszcza po włączeniu Kłajpedy kilka miesięcy przed wybuchem II wojny światowej) oraz polskiej (Malužinas, 2022a: 85).

Druga zmiana wynikała przede wszystkim z diametralnie innej sytuacji na arenie międzynarodowej. Litwa, mimo przystąpienia do Ligi Narodów w 1921 r., była państwem izolującym się od reszty krajów europejskich, szczególnie po przewrocie dokonanym przez Antanasa Smetonę. Ten stan wynikał z małej powierzchni terytorium Litwy, uwarunkowań politycznych w latach 20. i 30. XX w. oraz systemu ekonomicznego opierającego się w głównej mierze na rolnictwie. Wraz z odzyskaniem niepodległości Litwini niemal od razu przystąpili do integrowania się z szeroko rozumianym „Zachodem”, stawiając na pierwszym miejscu przystąpienie do Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz Unii Europejskiej. W związku z ewolucją, jaką Litwa przeszła na przestrzeni ostatnich 100 lat, należy przeanalizować aktualne uwarunkowania kultury strategicznej w oparciu o trzy czynniki wytyczające aktualną litewską politykę bezpieczeństwa.

Konsekwencje rosyjskich działań na Litwie

Pierwszym z nich jest poczucie zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej. Sam fakt niebezpieczeństwa nie wydaje się nowy, przybrał jedynie on brutalniejszy wymiar w świadomości Litwinów po 1939 r. Represje sowieckie bardzo boleśnie dotknęły tę nację za sprawą wywiezienia 30 tys. osób w głąb ZSRR czy krwawego zwalczania ruchu niepodległościowego (Buchowski, 2013: 15–17). Jednym z niesławnych miejsc, symbolizujących okrutne rządy sowieckie na terenach litewskich, jest Muzeum Ofiar Ludobójstwa w Wilnie pełniące we wcześniejszych latach funkcję siedziby Gestapo, NKWD oraz KGB (do 1991 r.). O ile w latach przedwojennych

(okres zaborów oraz dwudziestolecia międzywojennego) budynek ten miał przeznaczenie sądownicze, o tyle jego zbrodnicza tożsamość wiąże się z zajęciem stolicy Litwy przez III Rzeszę w 1940 r., a na ścianach cel pozostały napisy z tamtego okresu. Cztery lata później zaczął się etap rezydowania przez radzieckie służby specjalne trwający do samego końca istnienia Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Zapisał się on w historii Litwy oraz samego Wilna jako miejsce przeprowadzania tortur oraz egzekucji na przeciwnikach politycznych, duchownych i bojownikach o niepodległą Litwę (Gieszczyński, 2008: 411–412). Pozostałościami po osadzonych są: tabliczki z imionami i nazwiskami ofiar, zdjęcia, dokumenty, przedmioty należące do łagierników czy rzeczy stanowiące własność funkcjonariuszy NKWD bądź KGB. Warty odnotowania jest fakt, że litewski ruch oporu przeciwko radzieckiej władzy był najsilniejszym ze wszystkich występujących w krajach bałtyckich w latach 1944–1953. Świadczyć może o tym liczba osób poległych w walkach szacowana na 17 tys. osób w pierwszych latach panowania systemu komunistycznego na ziemiach litewskich (Starkauskas, 2005: 69–76). Symbolem patriotyzmu oraz walki przeciwko okupantowi jest gen. Jonas Žemaitis-Vytautas – bohater narodowy Litwy, głównodowodzący oddziałów partyzantki litewskiej oraz przewodniczący Prezydium Rady Ruchu Walki o Wolność Litwy, który został schwytany w 1953 r. podczas walk, a rok później rozstrzelany w moskiewskim więzieniu Butyrki (Eidintas, Juodis, Surgailis, 2020: 152). Sejm Republiki Litewskiej przegłosował 12 marca 2009 r. uchwałę o uznaniu generała za osobę wykonującą obowiązki Prezydenta Litwy w związku z przewodniczeniem Radzie w latach 1949–1954 (Lietuvos Respublikos Seimas, 2009). Wraz ze śmiercią Stalina i odwilżą w KPZR Litewska Partia Komunistyczna zdecydowała się na minimalną liberalizację życia publicznego, co między innymi oznaczało mniejsze i łagodniejsze sankcje czy zahamowywanie napływu rosyjskich dygnitarzy partyjnych.

Szerszy, bardziej słyszalny i masowy ruch, działający na rzecz odzyskania suwerenności, pojawił się dopiero w 1988 r., kiedy utworzył się Litewski Ruch na Rzecz Przebudowy (później nazwany Sąjūdis) – platforma polityczna wzorowana na polskim NSZZ „Solidarność”. Organizacja społeczna zainaugurowała swoje działania w okresie końcowym dla ZSRR, przez co narastały nastroje patriotyczne oraz demokratyczne wśród Litwinów. Ich ujęciem było przyjęcie deklaracji o suwerenności Litwy przez deputowanych Sąjūdisu 18 maja 1989 r. w Radzie Najwyższej LSRR, poprzedzonej przywróceniem litewskich symboli narodowych oraz uznaniem języka litewskiego za urzędowy (Buchowski, 2013: 25). Ambicje rosły wprost proporcjonalnie do kolejnych działań podejmowanych przez ruch czy sytuacji na arenie międzynarodowej, chociażby poprzez zorganizowanie „łańcucha wolności” składającego się z 2 milionów Estończyków, Łotyszy i Litwinów tworzących łańcuch o długości 600 km, łączący Wilno z Tallinem przez Rygę (Batūra, 2009: 17–18). Niezwykle ważnym zdarzeniem, świadczącym o wpisanej w litewską tożsamość niechęci wobec Rosjan, były wydarzenia styczniowe z 1991 r. Uznawane są one za

próbę siłowego zdławienia patriotycznych nastrojów wśród Litwinów, zakończoną porażką władzy radzieckiej, co pogłębiło jej problemy, doprowadzając do upadku samego Związku Radzieckiego 11 miesięcy później. Bez wątpienia stanowią one symboliczne zwycięstwo, możliwe dzięki zjednoczeniu się Litwinów wokół wieży telewizyjnej w Wilnie oraz budynku parlamentu (zakończone skuteczną obroną), tworzących zapory oraz wspierających rodaków swoją obecnością. W ciągu trzech dni zginęło 14 osób (w tym jeden żołnierz wojska radzieckiego) z rąk Rosjan, a samą liczbę rannych szacuje się na około 700 osób (Buchowski, 2013: 48–49). Dzięki sprawnym działaniom litewskich polityków w trakcie trwania incydentu kwestia stłumienia ruchu niepodległościowego Litwy bardzo szybko rozprzestrzeniła się na całym świecie, powodując szerokie zainteresowanie wśród delegacji rządowych i parlamentarnych, co miało wpływ na późniejszy proces nawiązywania relacji z demokratyczną Litwą. Samo państwo litewskie osobom poległym w wydarzeniach z 1991 r. nadaje status bohaterów. Świadczyć może o tym fakt organizowania corocznych uroczystości państwowych z okazji Dnia Obrońców Wolności przy memoriale ofiar 13 stycznia znajdującym się na cmentarzu na Antokolu, gdzie są pochowani polegli (Akińczo, 2020).

Od momentu odzyskania niepodległości oraz uznania jej przez inne państwa kwestie rosyjskie zeszły na dalszy plan w związku z większym zaangażowaniem w strukturach UE i NATO (z powodzeniem w 2004 r.). Stało to możliwe zaraz po podpisaniu umowy o wycofaniu Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej wraz z dniem 31 sierpnia 1993 r. (Simonsen, 2001: 779–780). W dobie przemian społeczno-ekonomicznych po upadku ZSRR przed wszystkimi państwami bloku wschodniego były zupełnie inne wyzwania niż te związane z zagrożeniem ze strony Rosji. Relacje zaczęły się ponownie ochładzać od czasu dojścia do władzy Władimira Putina, jednakże ponowne rozpatrywanie Rosji jako potencjalnego agresora zaczęło się wraz z zajęciem Krymu i rozpoczęciem wojny na wschodzie Ukrainy. Spowodowało to całkowite przemodelowanie polityki bezpieczeństwa, skutkując postawieniem na dywersyfikację dostaw energii od Rosji czy znacznym zwiększeniem wydatków na obronność (Kuczyńska-Zonik, 2015: 111). Wówczas podjęto także bardzo kontrowersyjną decyzję, dotyczącą przywrócenia poboru wojskowego na okres dziewięciu miesięcy na potrzeby odbudowy rezerw (Szymański, 2018: 10). Decyzje zaostrzyły się jeszcze bardziej wraz z wybuchem pełnoskalowej wojny w Ukrainie osiem lat później skutkującym zerwaniem współpracy litewsko-rosyjskiej na wielu płaszczyznach.

Zwrot w kierunku Warszawy

Przełomowym, do pewnego momentu niewyobrażalnym, aspektem jest zmiana postrzegania Polski, która z trudnego partnera stała się aktualnie bardzo ważnym sojusznikiem. Przez lata obydwie strony miały przed sobą wiele wyzwań

uwarunkowanych historycznie, by móc podtrzymywać relacje partnerskie. Ujawniło się to już przy okolicznościach ogłoszenia Aktu Przywrócenia Państwa Litewskiego w 1990 r., kiedy władze polskie gratulowały Litwinom dokonania ważnego wyboru (choć bez oficjalnego uznania) czy działaniach polskiego MSZ mających na celu zagwarantowanie zwrotu ziem, dążących do dwujęzycznych tablic bądź ułatwienia szans studiowania na uczelniach (Buchowski, 2013: 44–46). Do tego doszedł również wątek ubiegania się o utworzenie autonomii na terenach rejonu wileńskiego przez Polaków mieszkających na Wileńszczyźnie, który po pewnym czasie okazał się inspirowany przez stronę radziecką.

Rok po oficjalnym uznaniu państwowości litewskiej (26 sierpnia 1991 r.) obydwie strony przystąpiły do zawarcia współpracy w dosyć skomplikowanych warunkach, jednocześnie prowadząc negocjacje dotyczące sytuacji Polaków osiadłych na terenie rejonu wileńskiego. Już wówczas ujawniła się najważniejsza cecha spajająca obie nacje, czyli geografia. Minister obrony Audrius Butkevičius, dotychczas popierający politykę sporu z rządem polskim, nawoływał swoich współpracowników do nawiązania zarówno kooperacji w sprawach bezpieczeństwa, jak i komunikacji (Firewicz, 2001: 204–205). Był to dobry krok do rozpoczęcia serii zawiązywania nowych umów między rządami, w tym przede wszystkim przyszłego traktatu, podpisanego koniec końców w Wilnie 26 kwietnia 1994 r., mimo wielu sporów odnoszących się do kwestii historycznych (Sejm, 1994). Sam dokument był jedynie początkiem drogi do struktur zachodnich oraz następnych partnerstw (w tym w zakresie energetyki, kultury oraz transportu), co spowodowało nawet przez pewien czas przychylność obozu narodowego wobec Polski jako promotora sprawy litewskiej w NATO oraz Unii Europejskiej (Buchowski, 2024: 354–356). Nawet po przystąpieniu Polski do Sojuszu nadal rozwijane relacje miały duży wkład w podpisaniu międzyrządowej umowy o zbrojeniach w 2001 r., zakładającej chociażby wspólne ćwiczenia czy wymianę informacji (Sejm, 2001). Stan relacji pozostał utrzymany do 2004, kiedy Litwa w tym samym roku weszła w poczet członków Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej. Status stosunków z Polską jako jednego z najważniejszych sojuszników utrwalono w ważnym dokumencie litewskiego rządu *Nowa polityka zagraniczna*, w roli lidera regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Świadczyć może o tym sprzedaż rafinerii w Możejkach polskiej spółce PKN Orlen przy trójstronnej umowie Jukos – Orlen – rząd litewski w maju 2006 r. (Grynia, 2015: 162). Obydwie strony podejmowały w późniejszym czasie wspólne działania, dotyczące budowy mostu energetycznego czy objęcia Ukrainy i Gruzji programem NATO dążącym do przyłączenia do organizacji obydwu państw. Przełomowym momentem załamującym dotychczas wypracowane relacje w realiach zagrożenia bezpieczeństwa energetycznego był rok 2009, na który przypadł szereg nieporozumień między rządem polskim a litewskim w kontekście rafinerii ulokowanej przy granicy z Litwą. Powodem był negatywny bilans tegoż przedsięwzięcia od początku przejścia przez spółkę PKN Orlen. Litwini mieli

poczucie nadania priorytetu naprawie relacji z Rosją przez rząd polski, a nie umacniania polsko-litewskiej współpracy.

Duży wpływ miał także ostateczny zwrot dokonany przez nowo wybraną prezydent Litwy Dalię Grybauskaitę, porównywaną wśród litewskich komentatorów życia politycznego do Margaret Thatcher. Zestawienie z brytyjską lider Partii Konserwatywnej było spowodowane chociażby nieustępliwością w prowadzeniu polityki z USA czy skutecznymi próbami zmiany percepcji Litwy jako państwa nieliczącego się na arenie międzynarodowej (Biersztańska, 2022: 123–125). O charakterze litewskiej głowy państwa przekonał się również rząd Donalda Tuska, ze szczególnym zwróceniem uwagi na ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego jako osoby w głównej mierze odpowiedzialnej za utrzymywanie relacji międzynarodowych. Głównym punktem zapalnym był stan mniejszości polskiej na Litwie doświadczającej trudności w zachowywaniu własnej tożsamości, nauce języka polskiego, utrzymaniu oryginalnej pisowni danych osobowych, zmagającej się z relokowaniem szkół na obrzeża Wilna czy nawet ich likwidowaniem, czemu wielokrotnie sprzeciwiała się Akcja Wyborcza Polaków na Litwie jako wówczas główna siła reprezentacyjna tamtejszej ludności (Radczenko, 2011). Jednym z jej sukcesów niewątpliwie była nominacja Jarka Niewierowicza na stanowisko ministra energii w 2012 r., czego wymiar polityczny w głównej mierze polegał na próbie polepszenia nadszarpniętych sąsiedzkich relacji w ciągu ostatnich lat (Sidorkiewicz, 2014: 41). Misją ministra Republiki Litewskiej było również kontynuowanie współpracy energetycznej z Polską polegającej chociażby na wybudowaniu połączeń gazowych, co nastąpiło dopiero po zdymisjonowaniu ministra przez premiera Butkevičiusa, wraz z poprawą relacji polsko-litewskich wskutek wybuchu wojny na Krymie. Należy dodać, iż kilka lat przed powołaniem na stanowisko ministerialne Niewierowicz pełnił funkcję prezesa spółki państwowej LitPolLink odpowiedzialnej za budowę mostu energetycznego między sąsiednimi państwami. Przykład ten dowodzi także znaczenia, jakie miała wówczas inwestycja na wzajemne relacje mimo niewyjaśnionej w tamtym czasie kwestii oświatowej mniejszości polskiej czy innych sporów.

Definitywnym zwrotem w stosunkach polsko-litewskich był niewątpliwie rok 2014 – przypadający na rozpoczęcie regionalnego konfliktu zbrojnego, zmieniającego diametralnie pojmowanie sąsiedztwa. Litwa, zagrożona ze strony Federacji Rosyjskiej na wielu płaszczyznach, zredefiniowała swoje podejście do Polski z kraju narzucającego własną politykę na ważnego sojusznika w regionie. Czynnikiem nastawiającym relacje na dobre tory było zwycięstwo w wyborach parlamentarnych w 2015 r. Prawa i Sprawiedliwości, partii deklarującej w swoim programie wzmożoną współpracę między dwoma państwami, diametralnie różniącej się w ocenie dotychczasowej polityki międzynarodowej od poprzedniej ekipy rządzącej, skłaniającej się ku wzmacnianiu relacji z zachodnimi krajami Unii Europejskiej czy nawet Rosją (do czasu rozpoczęcia wojny) kosztem państw wschodnich UE (Bartoszewski,

2023: 164). Chwilę później na Litwie, po wyborach wygranych przez socjaldemokratów oraz Litewski Związek Rolników i Zielonych, także zmienił się rząd, w skład którego weszli również przedstawiciele Akcji Wyborczej Polaków na Litwie. Istotą tego faktu jest zupełnie inne spojrzenie na sprawy relacji z Polską, bowiem chadecy od zawsze byli niechętni mniejszości polskiej oraz nadawaniu priorytetowej roli współpracy z Polską, natomiast szykujące się wówczas do przejścia władzy partie koalicji wielokrotnie prezentowały stanowisko ugodowe wobec sąsiada. Pierwsze kroki świadczące o wzmożonych kontaktach bilateralnych zostały poczynione w 2017 r. wraz z przegłosowaną rezolucją w Seimasie o partnerstwie strategicznym obu państw, przyjętą bez żadnego głosu przeciw oraz jedynie trzema głosami wstrzymującymi się. Deklaracja ta dotyczyła realizowania wspólnych projektów infrastrukturalnych oraz unifikacji litewskiego systemu energetycznego z resztą państw Unii Europejskiej, w czym Polska odgrywa kluczową rolę (Mróz, 2020: 53). Z kolejnymi latami rosła również intensyfikacja relacji między politykami obydwu państw, głównie w obszarze bezpieczeństwa i infrastrukturalnym, na co wskazują coraz częstsze spotkania przedstawicieli Republiki Litewskiej oraz Rzeczypospolitej Polskiej. Niewątpliwym krokiem naprzód były złożone deklaracje odnośnie do wsparcia Polski na arenie europejskiej, związane z potencjalnymi sankcjami wobec Polski czy podpisanie umowy partnerskiej w obecności premiera Litwy Sauliusa Skvernelisa i wicemarszałka Senatu Adama Bielana dotyczące zakończenia problemu taryf między litewskimi kolejami a Orlen Lietuva (Pieszek, 2017). Kontynuację tej linii stanowiła również pierwsza od kilku lat wizyta w Wilnie głowy państwa, Andrzeja Dudy, zaproszonego na obchody 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Litwę w lutym 2018 r. Jej znaczenie zostało podkreślone chociażby ze względu na utrzymanie przez Dalię Grybauskaitę deklaracji (wygłoszonej wcześniej przez ministra spraw zagranicznych Litwy) dotyczącej braku poparcia sankcji przeciwko Polsce, a także złożenie wstępnej deklaracji o możliwych ustępstwach wobec Polaków osiedlonych na ziemiach litewskich przez urzędującą prezydent Litwy (Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, 2018).

Stosunki uległy jeszcze większemu zacieśnieniu wraz z zakończeniem drugiej kadencji prezydent Grybauskaitę i zastąpieniem jej przez Gitanasą Nausėdę. Zwycięzca w zupełnie inny sposób rozpatrywał swoje podejście do Polski, która stała się priorytetowym kierunkiem strategii litewskiej polityki zagranicznej, przekładającym się na kwestie polityczne, energetyczne, gospodarcze czy związane z bezpieczeństwem, czym zdecydowanie różnił się od poprzedniczki znanej ze swojej niechęci do Polaków oraz samej Polski wyrażanej na początku pierwszej kadencji. Świadczyć może o tym fakt odbycia pierwszej wizyty zagranicznej w Warszawie, dotyczącej możliwości realizowania w przyszłości wspólnych inwestycji energetycznych i logistycznych (Malužinas, 2022b: 73). W tym samym roku miały miejsce jeszcze inne działania umacniające sojusz polsko-litewski, takie jak odbudowanie przez Litewskie Koleje linii kolejowej w Możejках łączącej rafinerię

w Możejkach z Łotwą, co umożliwiło transport oleju napędowego (Szymajda, 2019). Od tego momentu również same notowania spółki poszybowały w górę, pomimo deklarowanych przez lata strat i rozważań sugerujących nawet możliwość wycofania się przez polski rząd z Litwy. Drugim symbolicznym przykładem, świadczącym o pozytywnym stanie relacji jest również obecność delegacji litewskiej oraz polskiej na pogrzebie powstańców styczniowych, w którym uczestniczyli najważniejsi przedstawiciele obydwu państw (Hud, 2024: 19). Wydarzenie to niewątpliwie wpisuje się ewoluujący proces tożsamości historycznej Litwinów i ich stosunku do Rzeczypospolitej Obojga Narodów, rozpatrywanej we wcześniejszych latach niekiedy nawet jako okupacja ziem litewskich przez Polskę. Urzeczywistnieniem tego zjawiska jest również wspólne posiedzenie parlamentów Polski oraz Litwy, ze względów epidemiologicznych prowadzone zdalnie przez Elżbietę Witek i Tomasza Grodzkiego w Warszawie, a w Wilnie przeprowadzone przez Viktorię Čmilytė-Nielsen. Okazją do zorganizowania zgromadzenia była 230. rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja, aktu prawnego stanowiącego dziedzictwo polityczne Rzeczypospolitej Obojga Narodów, co wybrzmiało z ust zarówno Andrzeja Dudy, jak i Gitanasa Nausėdy (Kancelaria Sejmu, 2021). Rozszerzenie działań wojennych na całą Ukrainę przez Federację Rosyjską nie zmieniło ogólnej polityki, prowadzonej dotychczas przez obydwa państwa dążące do stałego i silnego partnerstwa, nastawionego na bezpieczeństwo regionu. Co więcej, rok 2022 niewątpliwie był dobry dla obu stron ze względu na zrealizowanie planowanych od dłuższego czasu przedsięwzięć. Jednym z nich było otwarcie 5 maja gazociągu łączącego Polskę z Litwą o przepustowości 2 mld m³ (Hebda, 2024: 4). W tym samym czasie poczyniono duży krok naprzód wobec Polaków mieszkających na Litwie, bowiem od maja obowiązuje przegłosowana przez Seimas ustawa, dotycząca nazwisk w dokumentach tożsamości. Jak zauważył Bartosz Chmielewski, na przyjęcie przegłosowanego dokumentu wpłynęło zmieniające się podejście do mniejszości polskiej oraz potencjalne zakończenie trwającego latami problemu, związanego z prawami powyższej grupy (Chmielewski, 2022).

Polityka wartości a realia międzynarodowe

Trzecim czynnikiem, wpisującym się poniekąd w powyższy kierunek w szerszy sposób, kształtującym kulturę strategiczną Litwy oraz realizowaną zgodnie z nią strategię polityki zagranicznej jest aktywna partycypacja w organizacjach międzynarodowych (na rzecz wartości demokratycznych) i zaangażowanie w politykę regionalną. Należy w tym miejscu podkreślić, że działalność ta odnosi się głównie do prowadzenia działań w ramach Unii Europejskiej oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego. Niewątpliwie wpływ miał na to fakt przemian politycznych skutkujących całkowitym przeobrażeniem krajobrazu Europy Środkowo-Wschodniej po 1991 r.

Litwa jako państwo wchodzące we wcześniejszych latach w skład Związku Radzieckiego musiała na nowo stworzyć całą ramę działania państwa, w tym jego administracji oraz systemu gospodarczego. Pierwszym krokiem podjętym przez nowo powstałe struktury państwowe (zaraz po uzyskaniu szerokiego uznania międzynarodowego) było wejście w struktury Organizacji Narodów Zjednoczonych 12 września 1991 r. w oparciu o rezolucję nr 711 (United Nation, 1991). Działanie to było niezaprzeczalnie kluczowe dla ugruntowania swojej pozycji na arenie międzynarodowej, co przekładało się chociażby na nawiązywanie stosunków bilateralnych z krajami nawet spoza Europy. Od tamtej chwili litewska klasa polityczna przez kilka lat skupiła się na przemianach wewnętrznych, ekonomicznych, a przede wszystkim politycznych. Politycy wiedzieli bowiem, że dalsze możliwości rozwojowe Litwy są bezpośrednio połączone z uchwaleniem nowej konstytucji, ukonstytuowaniem nowych instytucji politycznych i administracji, dokonaniem rozliczeń z okresem zależności od Związku Radzieckiego czy przeprowadzeniem wyborów. W tej sytuacji litewska lewica na czele z Algirdasem Brazauskasem kontynuowała realizację (prowadzonej dotychczas przez obóz Sąjūdisu) polityki zagranicznej. Krokiem naprzód wobec szeroko rozumianego „Zachodu” było dołączenie do Rady Europy (razem z Estonią) 14 maja 1993 r. (Jasiulevičienė, 2010: 330–331). Poważniejsze i bardziej zaawansowane działania wobec państw zachodnich zaczęły być rozpatrywane również przez rządzącą dalej lewicę, co dotychczas było domeną Związku Ojczyzny. Pierwsze oficjalne deklaracje rozważające członkostwo we Wspólnotach Europejskich czy Sojuszu Północnoatlantyckim datuje się na 1994 r., kiedy Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Litewskiej jako strategiczny cel wyznaczyło partycypację w tych organizacjach (Nekrašas, Stefanowicz, 2011: 80). W celu zyskania pozycji przez Litwę jako państwa ubiegającego się o członkostwo trzy lata później zawarto partnerstwo strategiczne z Polską podkreślające wagę docelowej przynależności do UE i NATO przez obydwie podmioty (Sidorkiewicz, 2015: 70). Od tego czasu Republika Litewska nieustannie próbowała uzyskać członkostwo w Sojuszu nawet szybszą drogą poprzez przekonywanie decydentów (głównie amerykańskich) o słuszności dołączenia do grona Czech, Polski i Węgier ze względu na nasilające się przez cały czas zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej, co, jak wiemy, nie miało miejsca. Finalnie w marcu 2003 r. litewski rząd razem z prezydentem potwierdzili gotowość przystąpienia do Sojuszu, sformalizowaną równo rok później po zatwierdzeniu kandydatury o członkostwo Litwy przez Senat Stanów Zjednoczonych Ameryki, dołączając do formatu razem z Estonią i Łotwą (Buchowski, 2024: 397). Co więcej, wydarzenie to dopełniło postrzeganie Stanów Zjednoczonych przez Litwę jako kluczowego sojusznika. Pomijając kwestię zabezpieczenia interesów litewskich przed zagrożeniami płynącymi ze strony Federacji Rosyjskiej poprzez wdrażanie RL do wyspecjalizowanych programów, relacje amerykańsko-litewskie mają także wspólny mianownik – prowadzenie polityki opartej na wartościach demokratycznych i euroatlantyckich (Kuczyńska-Zonik,

2024: 14–15). Równocześnie kontynuowano proces akcesji do Unii Europejskiej rozpoczęty w kwietniu 1995 r. zawarciem umowy stowarzyszeniowej na linii Bruksela – Wilno oraz złożeniem oficjalnego wniosku o przyjęcie osiem miesięcy później. Od tego momentu przed litewską klasą polityczną stało wiele wyzwań mających na celu dostosowanie systemu prawnego czy gospodarczego do realiów unijnych, choć z czasem dochodziły kolejne wątki. Jedną z takich kwestii była elektrownia atomowa w Wisaginie, zbudowana przez władze radzieckie. Komisja Europejska z jednej strony miała uwagi do tego obiektu, m.in. ze względów środowiskowych oraz technologicznych, z drugiej strony oferowała pomoc mimo wielu zastrzeżeń ze strony litewskiej, na co strona kandydująca przystała, odkładając zamknięcie obiektu do 2009 r. (pierwotnie miało mieć to miejsce w 2005 r.). Po kilku latach wyłożonych wysiłków litewskiej dyplomacji udało się wraz z dziewięcioma innymi państwami bloku wschodniego podpisać 16 kwietnia 2003 r. w Atenach traktat akcesyjny o formalnym dołączeniu do organizacji 1 maja następnego roku (Buchowski, 2013: 136–137). Sama decyzja podjęta przez klasę polityczną oraz administrację została także uznana przez społeczeństwo, o czym mogą świadczyć wyniki referendum akcesyjnego przeprowadzonego niespełna dwa miesiące później – aż 91% z ponad 65% uprawnionych do głosowania opowiedziało się za przystąpieniem do struktur unijnych (Grigas, 2013: 22).

Rok 2004 niewątpliwie zapisał się w historii Litwy jako kluczowy dzięki wstąpieniu na przestrzeni niecałych dwóch miesięcy do wymienionych powyżej organizacji międzynarodowych. Państwo zrealizowało swoje dotychczasowe cele przy jednoczesnym rozpoczęciu nowego etapu. Jednym z nich było otwarcie się na przepływ usług, osób i kapitału, co miało niezaprzeczalnie duży wpływ na ukształtowanie systemu gospodarczego. Litewskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych zwracało uwagę na ponad czterokrotny wzrost PKB czy znaczący wzrost inwestycji oraz poziomu dobrobytu (Wilnoteka, 2024). Na podstawie analiz przeprowadzonych pięć lat po wstąpieniu 10 państw do Unii Europejskiej Komisja Europejska wykazała pozytywny wpływ rozszerzenia się UE dla tych krajów głównie dzięki zagranicznym inwestycjom. Skutkowało to chociażby dodatkowym wzrostem PKB o 1,75% do 2008 r. czy osiągnięciem 52% średniej PKB państw starej Unii (European Commission, 2009: 11). Mimo dosyć dotkliwych skutków kryzysu z 2008 r. dla państw bałtyckich koniunktura gospodarcza dosyć szybko wróciła do normy, co wiązało się z rozpoczęciem kolejnego etapu, jakim było przystąpienie do strefy euro. Wstępnie Bruksela nie wyrażała zgody na dołączenie Łotwy i Litwy, zwracając uwagę na zbyt duże różnice w PKB per capita między nimi a Estonią oraz niespełnianie wymagań unijnych. Jednakże wraz z nagłym ożywieniem gospodarczym w latach 2010–2015 Rada Unii Europejskiej 23 lipca 2014 r. zatwierdziła decyzję o przyjęciu Litwy jako ostatniego kraju bałtyckiego do strefy walutowej. Stanowisko instytucji było motywowane m.in. niską stopą inflacyjną, utrzymującą się przez ostatnie 12 miesięcy, stabilnością lita, zgodnością przepisów

krajowych z prawodawstwem unijnym w zakresie polityki pieniężnej czy stosunkowo niską wartością długu publicznego (Gostomski, 2015: 102). Proces zakończył się 1 stycznia 2015 r. przyjęciem waluty euro przez Republikę Litewską. Litewska klasa polityczna entuzjastycznie oceniła dokonaną zmianę, zwracając uwagę na pogłębienie relacji handlowych z krajami strefy euro, spadek bezrobocia, a także wzrost inwestycji zagranicznych (Wołkonowski, 2018: 34–36). Decyzja ta niosła za sobą skutki polityczne, jednym z nich było przede wszystkim nadanie znaczenia integracji europejskiej Litwinom, co przełożyło się na mocniejsze zaangażowanie w sprawy wewnątrzeuropejskie oraz utożsamianie się z wartościami europejskimi.

Drugim aspektem nakreślającym wagę partycypacji i pozycji Litwy w UE oraz NATO jest zwracanie uwagi państwom zachodnim o większych możliwościach oddziaływania na potencjalne zagrożenia. Litwa jako państwo o małym potencjale ludnościowym czy terytorialnym, ograniczającym znacznie zdolności operacyjne i polityczne do przedsięwzięcia kroków o dużym wpływie, identyfikowała się jako „państwo małe”. Strategia ta sięga czasów pierwszych lat istnienia odrodzonej Litwy, kiedy przewodniczący Rady Najwyższej Vytautas Landsbergis podczas wystąpienia na sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w 1992 r. podkreślił poczucie zagrożenia „małej Litwy” ze strony Federacji Rosyjskiej, jednocześnie określając Organizację Narodów Zjednoczonych jako obrońcę małych państw (mając na myśli również swoją ojczyznę). Tożsame stanowisko zostało przedstawione w tych samych okolicznościach rok później przez prezydenta Brazauskasa, który próbował zwrócić uwagę społeczności międzynarodowej na potrzebę zagwarantowania przez ONZ bezpieczeństwa krajom słabszym, nawiązując do problematyki opuszczenia terenów Republiki Litewskiej przez wojsko rosyjskie (Biersztańska, 2022: 116–117). W późniejszym czasie określenie to przestało być używane w trakcie równoległe trwających procesów akcesyjnych do Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego, by ukazać państwo kandydujące jako potencjalnego partnera dla państw zachodnich. Pierwszy raz od ośmiu lat słowa „mały” użył prezydent Adamkus w kontekście porównawczym do Irlandii, wykazując podobieństwa obydwu krajów i jednocześnie uwypuklając wydarzenia historyczne w celu przedstawienia ich zaangażowania w sprawy kontynentalne.

Pewne zmiany retoryczne pozycjonujące Litwę w ówczesnym krajobrazie politycznym zainaugurował Rolandas Paksas pełniący przez rok funkcję prezydenta RL. Utożsamiał on „bycie małym” chociażby ze zwiększonym zaangażowaniem w sprawy zagraniczne (Biersztańska, 2022: 120). Przykładem prowadzonej polityki zagranicznej z powyższą wytyczną jest zaangażowanie militarne Sił Zbrojnych w wojnę na Bliskim Wschodzie u boku wojsk amerykańskich polegające na wysłaniu oddziału żołnierzy (Šešelgytė, 2010: 35). Kluczowym momentem była obecność litewskiej głowy państwa w Tbilisi na zorganizowanym przez prezydenta Polski Lecha Kaczyńskiego spotkaniu z Micheilem Saakaszwilim w trakcie protestów popierających prezydenta Gruzji. Istotą było poparcie Gruzji w świetle wywołanego

w 2008 r. przez Rosję konfliktu zbrojnego, polegającego na zagarnięciu części gruzińskiego terytorium, co niewątpliwie ukazało rolę Litwy jako państwa zaangażowanego i podejmującego inicjatywę w sprawach ważnych dla bezpieczeństwa regionalnego (Lašas, 2012: 1066). Zmianę w uprawianej dotychczas polityce zagranicznej poczyniła nowa prezydent Litwy – Dalia Grybauskaitė. Pomijając kontynuację prowadzonej przez poprzednich prezydentów retoryki aktywnego uczestnictwa w polityce światowej, wiele aspektów zostało przewartościowanych. Do takich kwestii można zaliczyć brak akceptacji dla klasyfikowania Litwy jako małego państwa, dążąc do dorównania innym państwom kooperującym albo zacieśnianie relacji z krajami skandynawskimi i Niemcami kosztem stosunków z Polską. Powodem takiego stanu rzeczy była postawa podkreślająca znaczenie atrakcyjności prowadzonej polityki zagranicznej w oparciu o odwagę i inicjatywę (Janeliūnas, 2019: 85–86). Nasiliła się ona zwłaszcza po interwencji zbrojnej na Krymie w 2014 r., kiedy Litwa zabierała głos na forum ONZ i Rady Europy w sprawie stanowienia zagrożenia przez Federację Rosyjską. Od tego momentu głos litewski jako obrońcy słabszych przed silniejszymi stał się wyraźniejszy, co zaowocowało pozytywnymi skojarzeniami w szerszej skali.

Rola orędownika słabszych została utrzymana także po wyborze nowego prezydenta, Gitanasa Nausėdy, wracającego w swoich działaniach i metodach do poprzedników Grybauskaitė. Powodem takiego zwrotu było określenie na nowo priorytetów polityki zagranicznej Litwy z uwzględnieniem w niej wzmożenia współpracy na linii Wilno – Warszawa czy silniejsze zaangażowanie w NATO, wyrażone na przykład podniesieniem wydatków na siły zbrojne. Zmieniła się także forma relacji z Łotwą i Estonią z wyraźnego przywództwa na ustanowienie trójstronnych relacji o równym statusie. Jak zauważył Martinas Malužinas, jedną z pierwszych inicjatyw litewskich było utworzenie w ramach Partnerstwa Wschodniego koalicji siedmiu państw popierających unijne aspiracje Mai Sandu, umożliwiające integrację Mołdawii zgodnie z wartościami demokratycznymi i rządami prawa (Malužinas, 2022b: 79). Równolegle nastąpiło gwałtowne ochłodzenie relacji z Chińską Republiką Ludową rozwijanych przez całe dwie kadencje poprzedniej głowy państwa. Założkiem konfliktu między dwoma podmiotami był apel przewodniczącego Rady Europejskiej Charles’a Michela wzywający władze Chin do wywiązywania się z ustanowionych porozumień (opartych na wzajemności i sprawiedliwości), niewszczynania prowokacji na Morzu Południowochińskim oraz poszanowania autonomii Hongkongu (European Council, 2020). Z uwagi na wpisującą się w agendę Litwy strategię prowadzenia polityki zagranicznej opartej na wartościach i wpływania nią na resztę decydentów europejskich, ciężar relacji Bruksela – Pekin przeszedł na Wilno, szczególnie po wyborach w październiku 2020 r. wygranych przez Związek Ojczyzny – Chrześcijańskich Demokratów. Najważniejszym przykładem tego jest akceptacja utworzenia Biura Przedstawicielskiego Tajwanu w Wilnie, poprzedzona opuszczeniem formatu współpracy z Chinami

17 + 1, co miało swoje reperkusje w postaci odwołania ambasadora z Litwy przez chiński rząd, obniżenia rangi misji zagranicznej do poziomu przedstawicielstwa chargé d'affaires oraz ograniczenia rynku chińskiego dla litewskiego biznesu (Ferenczy, 2022: 10–11). Polityka ta była inicjowana przez rząd za sprawą Gabrielusa Landsbergisa, ministra spraw zagranicznych i przewodniczącego partii TS-LKD, polegała na promowaniu wartości demokratycznych na świecie i budowaniu relacji transatlantyckich. Kolejne działania dyplomatyczne, objawiające się przywiązaniem do solidarności i wartości demokratycznych przy jednoczesnym dystansowaniu się od wspólnych wątków z Chinami czy Rosją, zostały nawet określone przez Michała Stecia jako „jastrzębia polityka” (Steć, 2022). Znalazły one swoje zastosowanie zwłaszcza po wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie, kiedy Litwa wraz z Polską w pierwszych tygodniach konfliktu nagłaśniały potrzebę niesienia wsparcia napadniętemu państwu oraz wprowadzenia szeregu sankcji na Federację Rosyjską. Dwa dni po poszerzeniu konfliktu zbrojnego na skalę ogólnokrajową Seimas przyjął rezolucję potępiającą rosyjską inwazję, a cała litewska klasa polityczna wyraziła gotowość do szerokiej pomocy Ukrainie w zakresie gospodarczym, wojskowym oraz politycznym. Do ostatniego rodzaju wsparcia zaliczało się także podjęcie wysiłków na rzecz wsparcia reform ustrojowo-prawnych w Ukrainie czy optowanie za przyjęciem w przyszłości napadniętego kraju do struktur unijnych czy NATO (Malužinas, 2023: 157). Co więcej, Litwa wraz z innymi krajami bałtyckimi również od samego początku pełnoskalowej wojny przekazuje wsparcie finansowe na wsparcie wojskowe Ukrainy wynoszące w pierwszym roku równowartość 0,75% PKB każdego z państw (Budrytė, 2023: 88).

Trzecim wątkiem wykazującym konieczność zaangażowania w ramach organizacji międzynarodowych, obok zapewnienia stabilności gospodarczej i politycznej oraz prowadzenia „jastrzębiej polityki”, jest zacieśnianie relacji regionalnych. Litwa obrała ten kierunek w formie multilateralnej dopiero w 2015 r., kiedy zainaugurowano dwa formaty współpracy krajów Europy Środkowo-Wschodniej – Inicjatywę Trójmorza i Bukaresztańską Dziewiątkę. Należy przy tym dodać, że Wilno nie rozpatruje działalności w powyższych organizacjach jako alternatywy wobec Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego, a jako dopełnienie tych podmiotów umożliwiających wzmocnienie głosu państw wschodnich wewnątrz bloku szeroko rozumianego Zachodu. Litewska klasa polityczna popiera działania zmierzające do centralizacji i zwiększenia kompetencji Unii Europejskiej, zajmując zarazem inne pozycje względem integracji europejskiej niż Polska, Czechy bądź Węgry. Pierwsza forma współpracy państw (ogłoszona w 2015 r.) koncentruje się na współpracy gospodarczo-politycznej 13 krajów wchodzących jednocześnie w skład UE w zakresie polityki cyfrowej, energetycznej oraz transportowej (Jundo-Kaliszewska, Urbanovič, 2024: 52). Partycypacja litewska jako państwa małego koncentruje się w głównej mierze na modernizowaniu własnej infrastruktury m.in. w celu niwelowania wpływów rosyjskich (zakończonych w energetyce po zintegrowaniu

bałtyckich sieci elektroenergetycznych z europejskimi w 2025 r.) czy sygnalizowaniu potencjalnych problemów państwom o większych możliwościach oddziaływania. Poza wspomnianym wcześniej interkonektorem gazowym Polska – Litwa władze litewskie są również zaangażowane w budowę Via Baltica czy Rail Baltica, co także kilkakrotnie litewska administracja podkreślała (Eismontas, Puksztó, 2024: 120). Podobną strategię działań Republika Litewska przyjęła w ramach Bukaresztańskiej Dziewiątki, formatu zrzeszającego dziewięć państw wschodniej flanki NATO koncentrujących się na wzmacnianiu regionalnego potencjału militarnego i wzajemnych relacji, wypracowywaniu wspólnych strategii na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej, podtrzymywaniu więzi ze Stanami Zjednoczonymi (jako patronem inicjatywy) oraz wywieraniu wpływu na resztę państw członkowskich w zakresie większego przeznaczania środków w PKB na wydatki zbrojne (Pawłowski, 2020: 33–34). Poza szczytami, pracami roboczymi i spotkaniami z udziałem prezydentów, premierów, ministrów spraw zagranicznych i obrony oraz parlamentarzystów, działania opierają się na wspólnych ćwiczeniach – niezwykle cennych dla Litewskich Sił Zbrojnych.

Podsumowanie

Niniejszy artykuł, rozpatrując wydarzenia wpisujące się w krajobraz polityczny po 2014 r., poddaje analizie wszystkie czynniki kształtujące decyzje w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa, podejmowane przez rząd II Republiki Litewskiej, ze szczególnym wglądem w tożsamość historyczną narodu litewskiego oraz wartości wpisujące się w jego dziedzictwo. Wykazuje on szereg zmian w myśleniu o państwowości, kilkakrotnie zmuszających decydentów politycznych do rozliczenia się z dotychczasowymi mitami oraz przewartościowania priorytetowych kierunków współpracy zagranicznej.

Współczesna Litwa, jako kontynuator państwowości z czasów międzywojennych, na początku swojego istnienia za punkt wyjścia przyjęła konsekwentne przeciwdziałanie zarówno wpływom rosyjskim, jak i polskim ze względu na wydarzenia z historii XIX i XX w. Z tych względów klasa polityczna podejmowała działania utrudniające funkcjonowanie mniejszości rosyjskiej i polskiej, podejrzewając je o działalność antypaństwową, co już miało miejsce w 1990 r. za sprawą wysunięcia propozycji utworzenia kraju autonomicznego (Jundo-Kaliszewska, 2019: 197–199). Projekt ten został bardzo szybko potępiony również przez polską społeczność. W przypadku Rosjan podejrzewania te ciągle pozostały żywe w konsekwencji wydarzeń stycziowych, które zapisały się w pamięci Litwinów jako ostatnia próba ratowania Związku Radzieckiego i sprawowania kontroli nad zbuntowaną republiką. Podtrzymywanie pamięci o 14 ofiarach poległych w walkach zaczęło być bardzo widoczne od 2014 r., utożsamiając działania władz radzieckich z aktualną

przez cały czas polityką Władimira Putina, podkreślającą imperialne zamiary także wobec Litwy.

Stanowiło to przyczynę do przełomowej zmiany w postrzeganiu Polski jako zagrożenia dla integralności Litwy. Ze względu na położenie geograficzne, potencjał polityczny i gospodarczy oraz wspólną historię Polska zaczęła być traktowana jako bardzo ważny sojusznik w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Niewątpliwie duży w tym udział mieli jako mediatorzy przedstawiciele mniejszości polskiej na Litwie, tacy jak Jarek Niewierowicz czy Ewelina Dobrowolska, koncentrujący się na działaniach politycznych przybliżających oba państwa do siebie. Wraz z polepszającą się koniunkturą polityczną stosunki polsko-litewskie mogły być realizowane także w ramach takich form jak Inicjatywa Trójmorza czy Bukaresztańska Dziewiątka, zwiększając możliwości Wilna i Warszawy. Zostało to zauważone przez aktualnego prezydenta (Gitanasa Nausėdę), określającego stosunki z Polską jako priorytetowe.

Poza polityką defensywną przed Federacją Rosyjską i ścisłą kooperacją z Warszawą równie ważna jest obecność Litwy w Unii Europejskiej i NATO. Z uwagi na niewielkie możliwości polityczne władze litewskie koncentrują się na wywieraniu wpływu poprzez kreowanie narracji i promowanie własnych wartości. Zostało to zauważone przede wszystkim podczas wizyty prezydenta Valdas Adamkusa w Gruzji czy po rozpoczęciu działań wojennych na Krymie, kiedy prezydent Grybauskaitė stawiała w obronie Ukrainy podczas wielu wydarzeń międzynarodowych. Niewątpliwie w oczach państw Zachodu takie przedsięwzięcia umacniały wizerunek Litwy jako państwa wpisującego się w wartości realizowane w Unii Europejskiej. Miało to duży wpływ w późniejszym czasie na przyłączenie Litwy do strefy euro czy udzielenie jej wsparcia przez Stany Zjednoczone.

Bibliografia

- Baluk, W., Mac, P. 2024. Kultura strategiczna Federacji Rosyjskiej podczas rządów Władimira Putina. *Eastern Review* 12(2), s. 7–35. <https://doi.org/10.18778/1427-9657.12.08>
- Bartoszewski, B. 2023. Porównanie stanu relacji polsko-litewskich przed rosyjską agresją na Ukrainę w 2014 roku i po niej. W: A. Kisztełińska-Węgrzyńska, N. Matiaszczyk (red.), *Granice i obszary wpływów w polityce wewnętrznej i relacjach międzynarodowych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 155–173. <https://doi.org/10.18778/8331-316-0.08>
- Batūra, R. 2009. *Į Laisvę Baltijos keliu 1988–2009*. Vilnius.

- Biblioteka Sejmowa. 1992. *Akt konstytucyjny Republiki Litewskiej O nieprzystępowaniu Republiki Litewskiej do postradzieckich Związków Wschodnich*, <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/litwa-d.html> (dostęp: 26.11.2025).
- Biersztańska, K. 2022. Dalia Grybauskaitė. „Baltic Iron Lady”, która zmieniła narrację o „państwie małym” w polityce zagranicznej Republiki Litewskiej. *Sprawy Międzynarodowe* 75(1), s. 107–131. <https://doi.org/10.35757/SM.2022.75.1.01>
- Buchowski, K. 2013. *Polityka zagraniczna Litwy 1990–2012*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana.
- Buchowski, K. 2024. *Historia polityczna Litwy 1987–2004. Od sowieckiej republiki związkowej do integracji ze światem Zachodu*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. <https://doi.org/10.33918/25386549-202402011>
- Budrytė, D. 2023. ‘A Decolonising Moment of Sorts’: The Baltic States’ Vicarious Identification with Ukraine and Related Domestic and Foreign Policy Developments. *Central European Journal of International and Security Studies* 17(4), s. 82–105. <https://doi.org/10.51870/YPIJ8030>
- Chmielewski, B. 2022. Litwa: krok w kierunku zapisu nazwisk w formie oryginalnej. *Ośrodek Studiów Wschodnich*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-21/litwa-krok-w-kierunku-zapisu-nazwisk-w-formie-oryginalnej> (dostęp: 28.03.2026).
- Chojnacki, I. 2015. Linią LitPol Link popłynął pierwszy prąd. *WNP*, <https://www.wnp.pl/energia/linia-litpol-link-poplynal-pierwszy-prad,261747.html> (dostęp: 21.11.2025).
- Dzieje.pl. 2020. W Wilnie zapłonęły ogniska pamięci ofiar 13 stycznia 1991 r. *Dzieje*, <https://dzieje.pl/aktualnosci/w-wilnie-zaplonely-ogniska-pamieci-ofiar-13-stycznia-1991-r> (dostęp: 14.12.2025).
- Eidintas, A., Juodis, D., Surgailis, G. 2020. *Partizanų generolas Jonas Žemaitis–Vytautas*. Vilnius.
- Eismontas, R., Pukszo, A. 2024. Lithuania and the Three Seas Initiative: From Skepticism to Leadership. W: A. Orzelska-Stączek (red.), *The Three Seas Initiative. An Original Concept of Regional Cooperation in Different Approaches*. Warsaw: Institute of Political Studies of the Polish Academy of Sciences, s. 109–132.
- ENTSO-E (2025, 9 lutego). ENTSO-E confirms successful synchronization of the Continental European electricity system with the systems of the Baltic countries, <https://www.entsoe.eu/news/2025/02/09/entso-e-confirms-successful-synchronization-of-the-continental-european-electricity-system-with-the-systems-of-the-baltic-countries/> (dostęp: 22.11.2025).
- European Commission. 2009. Five Years of Enlarged EU. Economic Achievements and Challenges, European Economy, 1.
- European Council. 2020. Remarks by President Charles Michel after the EU-China leaders’ meeting via video conference, <https://www.consilium.europa.eu/en/>

- press/press-releases/2020/09/14/remarks-by-president-charles-michel-after-the-eu-china-leaders-meeting-via-video-conference/ (dostęp: 30.03.2026).
- Ferency, Z.A. 2022. Lithuania's Values-Based Foreign Policy Toward a Rebalance in EU-China Relations?, *Taiwan Strategists* 13, s. 1–20.
- Firewicz, A. 2001. *Litwa po raz drugi*. Toruń: Adam Marszałek.
- Gieszczyński, W. 2008. Refleksje z Muzeum Ofiar Ludobójstwa w Wilnie. *Echa Przeszłości* IX, s. 409–413.
- Gostomski, E. 2015. Droga Litwy do strefy euro. *Ekonomia Międzynarodowa* 11, s. 95–105. <https://doi.org/10.18778/2082-4440.11.01>
- Gray, C.S. 1986. *Nuclear Strategy and National Style*. Hamilton Press: Abt Books.
- Grigas, A. 2013. *The Baltic States in the EU: Yesterday, Today and Tomorrow*. Notre Europe: Jacques Delors Institute.
- Grynja, A. 2015. Klimat inwestycyjny na Litwie a przejęcie Rafinerii w Możejkach. *Optimum. Studia ekonomiczne* 73(1), s. 152–165. <https://doi.org/10.15290/ose.2015.01.73.13>
- Hebda, W. 2024. Gas from the South, Not from Russia: The Possibility of Distributing Natural Gas from the Eastern Mediterranean to Poland and Central Europe. *Energies* 17(6), 1469. <https://doi.org/10.3390/en17061469>
- Hud, B. 2024. *Od unii lubelskiej do rzezi wołyńskich. Cztery eseje o historii polsko-ukraińskiej*. Warszawa: Pracownia.
- Janeliūnas, T. 2019. *D. Grybauskaitės doktrina: Lietuvos užsienio politikos kaita 2009–2019 m.* Vilnius.
- Jasiulevičienė, R. 2010. Peculiarities of Human Rights Process in Lithuania (1993–2006). *Europa Orientalis. Studia z dziejów Europy Wschodniej i państw bałtyckich* 2, s. 329–336. <https://apcz.umk.pl/EO/article/view/EO.2010.017>
- Jundo-Kaliszewska, B. 2019. *Zakładnicy historii. Mniejszość polska w postrządzieckiej Litwie*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/8142-196-6>
- Jundo-Kaliszewska, B., Urbanovič, J. 2024. Inicjatywa Trójmorza a priorytety Litwy w polityce bezpieczeństwa. Analiza szczytów w Wilnie i Warszawie. *Eastern Review* 13(1), s. 49–65. <https://doi.org/10.18778/1427-9657.13.07>
- Kancelaria Prezydenta RP. 2018. Rozmowy Prezydentów Polski i Litwy, <https://t.prezydent.pl/kancelaria/archiwum/andrzej-duda/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-prezydentow-polski-i-litwy-plen,3027> (dostęp: 25.02.2026).
- Kancelaria Sejmu RP. 1994. Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r., <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19950150071> (dostęp: 18.12.2025).
- Kancelaria Sejmu RP. 2001. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej dotycząca współpracy w dziedzinie obronności,

- <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20020060117/O/M20020117.pdf> (dostęp: 21.12.2025).
- Kancelaria Sejmu RP. 2021. Święto Narodowe Trzeciego Maja w 230. rocznicę uchwalenia Konstytucji. Uroczystości z udziałem Marszałek Sejmu, https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=35CAD3218423750EC12586CA0048B461&symbol=M_WYDARZENIA_KOMUNIKAT (dostęp: 28.03.2026).
- Kardaś, S., Kędzierski, M., Łoskot-Strachota, A. (2022, 7 kwietnia). Gazowa zimna wojna? Przejęcie przez Niemcy kontroli nad Gazprom Germania GmbH. *Ośrodek Studiów Wschodnich*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-04-07/gazowa-zimna-wojna-przejecie-przez-niemcy-kontroli-nad-gazprom> (dostęp: 21.11.2025).
- Kuczyńska-Zonik, A. 2017. Państwa bałtyckie: trzy modele rozwoju. *Wschodni Rocznik Humanistyczny* 14(3), s. 107–125.
- Kuczyńska-Zonik, A. 2024. *Strategie bezpieczeństwa i obrony państw Europy Środkowej: Litwa, Łotwa i Estonia*. Lublin: Instytut Europy Środkowej.
- Lašas, A. 2012. When History Matters: Baltic and Polish Reactions to the Russo-Georgian War. *Europe-Asia Studies* 64(6), 1061–1075. <https://doi.org/10.1080/09668136.2012.691724>
- Lietuvos Respublikos Seimas. 2009. Dėl Jono Žemaičio pripažinimo Lietuvos valstybės vadovu, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.339103> (dostęp: 12.12.2025).
- LRT (2023, 5 września). Prezydencki doradca Jaroslav Neverovič zmienił zapis swojego imienia i nazwiska na Jarek Niewierowicz, <https://www.lrt.lt/pl/wiadomosci/1261/2069944/prezydencki-doradca-jaroslav-neverovic-zmienil-zapis-swojego-imienia-i-nazwiska-na-jarek-niewierowicz> (dostęp: 23.05.2026).
- Łoskot-Strachota, A. (2025, 19 marca). Polityka energetyczna w czasie wojny i transformacji. Priorytety państw Europy Środkowo-Wschodniej i Niemiec. *Ośrodek Studiów Wschodnich*, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport-OSW_Polityka%20energetyczna%20w%20czasie%20wojny%20i%20transformacji-www_1.pdf (dostęp: 5.06.2026).
- Malužinas, M. 2022a. *Ewolucja systemu politycznego Pierwszej i Drugiej Republiki*. Poznań: FNCE.
- Malužinas, M. 2022b. Polityka zagraniczna prezydenta Litwy – Ginatasa Nausėdy w latach 2019–2022. Kontynuacja czy zmiana? *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne i Medioznawcze* 4, s. 65–96. <https://doi.org/10.14746/ssp.2022.4.4>
- Malužinas, M. 2023. The Role of Small States in Promoting International Security: Lithuania Strategy. *Przegląd Strategiczny* 16, s. 155–166. <https://doi.org/10.14746/ps.2023.1.11>
- Nekrašas, E., Stefanowicz, M. 2011. Refleksje nad litewską polityką zagraniczną. *Po-liteja* 16, s. 79–94.

- Pawłowski K. 2020. Bukareszteńska Dziewiątka: współpraca państw wschodniej flanki NATO. *IEŚ Policy Papers* 4.
- Pieszko, A. 2017. Umowa pomiędzy Orlenem a kolejami litewskimi zakończyła spór o taryfy. *Kurier Wileński*, <https://kurierwilenski.lt/2017/06/28/umowa-pomiedzy-orlenem-a-kolejami-litewskimi-zakonczylo-spor-o-taryfy/> (dostęp: 23.02.2026).
- Radczenko, A. 2011. Reforma polskiego szkolnictwa na Litwie. W *Polityce*, <https://wpolityce.pl/polityka/117996-radczenko-reforma-polskiego-szkolnictwa-na-litwie> (dostęp: 4.06.2026).
- Reginia-Zacharski, J. 2020. Obszary bezpieczeństwa Inicjatywy Trójmorza. *Sprawy Międzynarodowe* 73(2), s. 45–63. <https://doi.org/10.35757/SM.2020.73.2.11>
- Šešelgytė, M. 2010. Security Culture of Lithuania. *Lithuanian Foreign Policy Review* 24, s. 23–40.
- Sidorkiewicz, K. 2014. Polityczne zaangażowanie mniejszości polskiej na Litwie po wyborach parlamentarnych 2012 roku. *Polityka i Społeczeństwo* 12(1), s. 39–56.
- Sidorkiewicz, K. 2015. Polska i Litwa w latach 2009–2013: dobre czy trudne sąsiedztwo? *Przegląd Wschodnioeuropejski* 6(2), s. 69–84.
- Simonsen, S.G. 2001. Compatriot Games: Explaining the ‘Diaspora Linkage’ in Russia’s Military Withdrawal from the Baltic States. *Europe-Asia Studies* 53(5), s. 771–791. <https://doi.org/10.1080/09668130120060260>
- Smalec, Ł. 2012. Kultura strategiczna a paradygmat realistyczny. Krytyka, rywalizacja i perspektywy współpracy. *e-Politykon* 2, s. 29–48.
- Snyder, J.L. 1977. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. Santa-Monica, CA: RAND Corporation, <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf> (dostęp: 24.11.2025).
- Starkauskas, J. 2005. Struktury wykonawcze stalinowskiego terroru na Litwie w latach 1944–1956. W: P. Niwiński (red.). *Aparat represji a opór społeczeństwa wobec systemu komunistycznego w Polsce i na Litwie w latach 1944–1956*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej (s. 69–76).
- Steć, M. 2022. Jastrzębia polityka jako odpowiedź na zagrożenia. Litwa „oblężoną twierdzą” wschodniej flanki NATO. *Klub Jagielloński*, <https://klubjagiellonski.pl/2022/08/13/jastrzebia-polityka-jako-odpowiedz-na-zagrozenia-litwa-oblezona-twierdza-wschodniej-flanki-nato/> (dostęp: 31.03.2026).
- Surmacz, B. 2022. Wstęp. W: B. Surmacz (red.). *Strategie bezpieczeństwa i obrony państw Europy Środkowej: Bułgaria, Rumunia, Serbia, Ukraina*. Lublin: Instytut Europy Środkowej (s. 9–11).
- Szymajda, M. 2019. Linia kolejowa z rafinerii w Możejkach do Renge odbudowana. PKN Orlen zadowolony. *Rynek Kolejowy*, <https://www.rynek-kolejowy.pl/wiadomosci/linia-kolejowa-z-rafinerii-w-mozejkach-do-renge-odbudowana-pkn-orlen-zadowolony-94961.html> (dostęp: 28.03.2026).

- Szymański, P. 2018. Polityka obronna Litwy w latach 2014–2018. *Gdańskie Studia Międzynarodowe* 16(1–2), s. 65–89. <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/gsm/article/view/2934>
- United Nations. 1991. Admission of Lithuania to membership in the United Nations, <https://unscr.com/en/resolutions/711/> (dostęp: 29.03.2026).
- Wilnoteka. 2024. 20 lat w Unii Europejskiej Litwy, Łotwy i Estonii, <https://wilnoteka.lt/artikul/20-lat-w-unii-europejskiej-litwy-lotwy-i-estonii> (dostęp: 30.03.2026).
- Wołkonowski, J. 2018. Kraje bałtyckie w strefie euro. W: M. Götz, M. Markiewicz, B. Nowak, W.M. Orłowski (red.), *Jak żyć z Euro? Doświadczenia krajów Europy Środkowo-Wschodniej*. Warszawa: Polska Fundacja im. Roberta Schumana (s. 33–42).

Aleksander Zalech jest studentem politologii na studiach magisterskich na Uniwersytecie Łódzkim. Brał m.in. udział w programie stypendialnym rządu litewskiego. Do jego zainteresowań naukowych należą: strategię polskiej polityki zagranicznej, obszar Europy Środkowo-Wschodniej oraz polityka bezpieczeństwa energetycznego.